

Poglavje 5

Pregled obstoječih tehnologij reje na prašičerejskih kmetijah

Janja Urankar ^{1,2}, Špela Malovrh ¹, Milena Kovač ¹

Izvleček

Na 55 kmetijah, ki so v kontroli proizvodnosti, smo opravili pregled stanja in izpolnili vprašalnik. Vprašalnik smo razdelili na splošni del in vprašanja o posameznih oddelkih (prasilišče, pripustišče, čakališče, vzrejališče in pitališče). Rezultati kažejo, da biovarnostnih ukrepov niso izvajali dosledno na vseh kmetijah. Nove živali so v karanteno vključili le na 6 % kmetij. Prašičerejski hlevi so različno urejeni. Zaradi postopne adaptacije in dograjevanja hlevov so v posamezni reji uporabljene različne tehnologije. Razdelitev oddelkov na pododdelke v nekaterih rejah omogoča naseljevanje po metodi "hkrati noter - hkrati ven". Reji so prašiče uhlevljali kontinuirano, s čimer je bilo onemogočeno temeljito čiščenje, pranje in razkuževanje. Na polovici kmetij so imeli skupinske kotce za svinje, vendar njihovo število ni bilo vedno sorazmerno z velikostjo črede. Materiala za zaposlitev niso imeli na voljo v vseh rejah, na voljo pa ga morajo imeti tako svinje kot tekači in pitanci.

Ključne besede: stanje, prašičereja, družinske kmetije

Abstract

Title of the paper: **Assessment of current husbandry systems on pig family farms.** At 55 family farms in control current state analysis was assessed and questionnaire was filled out. The questionnaire was divided into general part and questions about different units (farrowing, service, gestation, rearing and fattening unit). The results show that bio-security measures were not consistently carried out on all farms. Bought animals were housed in quarantine only in 6% of farms. Due to gradual adaptation and stable building different technologies in farms were used. Separation on sub-units in some farms allowed introduction of "all in - all out" method. Pigs were housed continuously, so thorough cleaning, washing and disinfection were not possible. On half of farms sows were housed in groups during gestation, but many of boxes were not always of appropriate dimensions for the herd. Material for manipulation was not available on all farms and categories.

Key words: pig production, family farms

¹Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Groblje 3, 1230 Domžale

²E-pošta: janja.urankar@bf.uni-lj.si

5.1 Uvod

V Sloveniji je velikostna struktura prašičerejskih kmetij neugodna. Za Slovenijo so značilne manjše kmetije in velika posestna razdrobljenost. Omejujoč dejavnik pri povečevanju črede so tako nemalokrat obdelovalne površine in dolgotrajni postopki za pridobitev gradbenih dovoljenj.

Hlevi za prašiče so različno urejeni. Na splošno je veljalo prepričanje, da so minimalne zahteve v Sloveniji strožje kot v ostalih evropskih državah. Flisar in sod. (2014) so primerjali minimalne zahteve med evropskimi državami in ugotovili, da sta slovenska in evropska zakonodaja primerljivi, zahteve v nekaterih drugih evropskih državah pa so strožje. Prašičerejci se morajo zavedati, da izpolnjevanje minimalnih zahtev pri ureditvi hleva še ni zagotovilo, da je za dobro počutje živali in ljudi tudi poskrbljeno. V pravilno urejenem hlevu, kjer je rejcu delo olajšano, rejec za živali poskrbi lažje in boljše, kar se pozna tudi na večji prireji. Pri živalih, ki imajo poleg krme in vode na voljo tudi dovolj prostora, zraka in svetlobe, se izboljša zdravstveni status, manj je stroškov za veterinarske storitve, pa tudi potrošniki so bolj naklonjeni živalim prijazni reji.

Na terenu se pojavljajo gospodarske bolezni, zato rejcem svetujemo strogo spoštovanje biovarnostnih ukrepov (Kovač in Malovrh, 2009; Golinar Oven in Valenčak, 2014). Osnovni sanitarni ukrepi, ki vključujejo higieno, preprečevanje vnosa bolezni z obiskovalci, novimi prašiči in drugimi vrstami živali, obsegajo ukrepe za zaščito reje, prašičev in zaposlenih pred boleznimi. Vir okužbe je lahko tudi neurejen transport surovin, gnojevke in odvoz kadavrov. Poleg neoporečne krme je za dobro zdravstveno stanje potrebno urediti oskrbo s pitno vodo. Biovarnostne ukrepe mora dosledno izvajati vsaka reja, ne glede na velikost. Za izvajanje naštetih ukrepov je odgovoren izključno imetnik živali. Stroški vzpostavitve ukrepov so v primerjavi z morebitnimi izgubami na račun vnosa gospodarskih bolezni zanemarljivi.

Namen prispevka je prikazati stanje na kmetijah, ki so v kontroli proizvodnosti. Osredotočili smo se na izvajanje biovarnostnih ukrepov in ureditev posameznih oddelkov v hlevu.

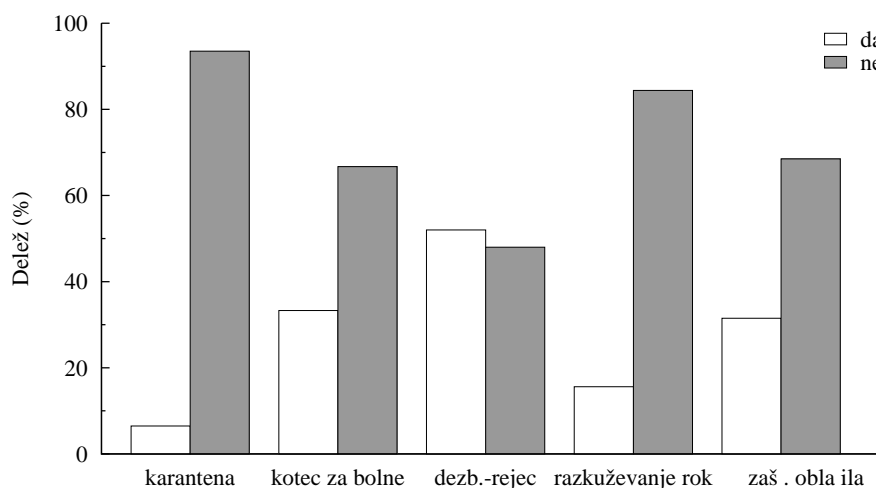
5.2 Material in metode

Na 55 kmetijah, ki so v kontroli proizvodnosti, smo opravili pregled stanja in izpolnili vprašalnik. Vprašalnik smo razdelili na splošni del in vprašanja o posameznih oddelkih (prasilišče, pripustišče, čakališče, vzrejališče in pitališče). V splošnem delu smo se osredotočili na biovarnostne ukrepe, ki jih izvajajo na kmetiji. Pri ureditvi oddelkov nas je zanimal sistem uhlevitve, oprema kotcev, način krmljenja in napajanja, obnašanje živali ter klimatski pogoji v reji. Anketo smo izpolnjevali ob rednem letnem ogledu kmetij.

Največ vključenih rej je bilo iz območja KGZ Murska Sobota (n=25), 18 rej iz KGZ Ptuj, osem iz KGZ Novo mesto ter po dve iz KGZ Celje in KGZ Ljubljana. Kmetije, ki so sodelovale v anketi, so bile različno velike. Rejci so obdelovali od 9 do 400 ha površin. Na večini kmetij (77 %) sta delali dve ali ena oseba, na 15 % kmetij tri osebe, na preostalih pa štiri ali pet.

5.3 Biovarnostni ukrepi

Glede na rezultate vprašalnika biovarnostnih ukrepov niso izvajali dosledno na vseh kmetijah (slika 1). Nove živali so v karanteno vključili le na 6 % kmetij. Kotec za bolne in poškodovane živali so imeli urejen le na tretjini kmetij, vendar je bil v oddelku, kjer so bili zdravi prašiči. Dezbariero ob vstopu v hlev je imelo nameščenih le polovica rejcev, pred vstopom v hlev pa si je roke razkužila le 1/6 rejcev. Ob ogledu reje so zaščitno obleko in obujke za čevlje ponudili le na tretjini kmetij. Vsak, ki vstopi v hlev, mora obleči čista oblačila in obutev, za zaščitna oblačila obiskovalcev pa morajo poskrbeti rejci. V nasprotju je v anketi, ki so jo izvedli Jevšinek Skok in sod. (2014), kar 92 % anketiranih rejcev menilo, da biovarnostne ukrepe ustrezno izvajajo, vendar na terenu ni dejanske potrditve.

Slika 1: Pregled izvajanja biovarnostnih ukrepov na kmetijah v Sloveniji

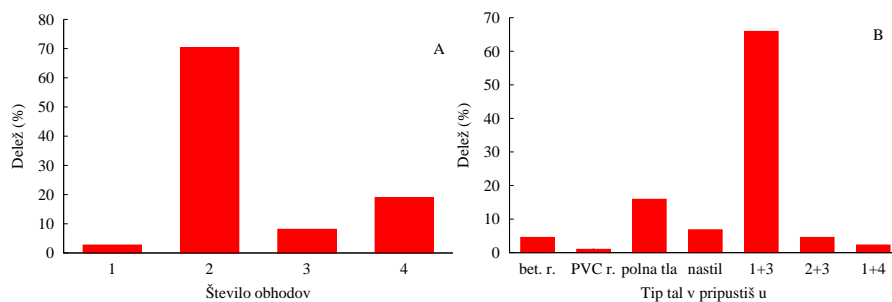
5.4 Ureditev hlevov

Uhlevitev prašičev na kmetijah je bila različna. Že v posameznih rejah je bilo več različnih tehnologij zaradi postopnega povečevanja rej in adaptacij. Pri načrtovanju hlevov niso vedno upoštevali potreb kategorij prašičev, biovarnostnih ukrepov in organizacije dela. Na kmetijah je prevladovala kontinuirana prireja. Ker kotci niso naenkrat izpraznjeni je možnost čiščenja manjša, zato je tudi higiena slabša.

5.4.1 Pripustišče

V šestih rejah sta bila pripustišče in čakališče v skupnem oddelku. Na le devetih kmetijah (16,4 %) je bilo pripustišče razdeljeno na pododdelke.

Krmljenje svinj v pripustišču je bilo restriktivno. Krmo so dvakrat dnevno pokladali v korito. Od 45 kmetij je bilo v 39 rejah krmljenje suho. Število obhodov v pripustišču je bilo v 70 % dvakrat dnevno (slika 2, A) in je na večini kmetij sovpadalo s številom obrokov. Svinje v 65 % niso imele na voljo materiala za zaposlitev. Tla v individualnih stojščih so bila betonske rešetke, polna betonska tla brez nastila, polna betonska tla z nastilom ali njihova kombinacija (slika 2, B). V večini primerov so bila ob koritu polna betonska tla, na blatilnem delu pa betonske rešetke.

Slika 2: Ureditev pripustišča

Merjasec je bil stalno v pripustišču uhlevljen na 87 % kmetij. Merjasec naj bo v stiku z mladnicami le ob stimulaciji spolne zrelosti ali s starimi svinjami ob stimulaciji bukanja (?). V primeru, da je merjasec stalno uhlevljen v čakališču ali pripustišču, na svinje ne deluje stimulatивно, zato prihaja do izostanka bukanja, slabša pa je tudi uspešnost pripustov.

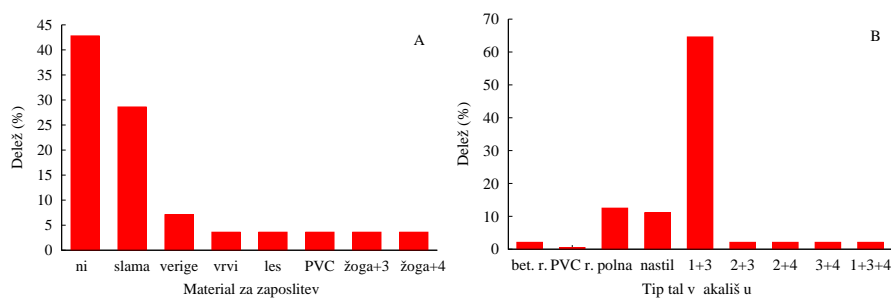
5.4.2 Čakališče

Svinje so bile v skupinskih kotcih uhlevljene na 28 kmetijah. Svinje v skupinske kotce uhlevimo 4 tedne po pripustu (ULRS, 2010), lahko pa jih skupinsko uhlevimo že takoj po odstavitvi. Na anketiranih kmetijah, kjer so imeli skupinske kotce, njihovo število ni bilo skladno z velikostjo črede. Pri izračunu potrebne površine v skupinskih kotcih je potrebno upoštevati tako minimalno talno neovirano površino na žival kot tudi število plemenskih svinj v čredi. Mladice in stare svinje so bile v ločenih kotcih le na treh kmetijah od 30-ih, ki so odgovorili na to vprašanje.

Krmljenje je potekalo dvakrat dnevno na 21 kmetijah, na treh kmetijah krmijo le enkrat, medtem ko na eni trikrat; na preostali polovici kmetij na to vprašanje niso odgovorili. Svinje v tretjini primerov niso imele ločenih krmilnih mest, kar bi preprečilo pojav agresije med krmljenjem. Na 33 kmetijah od 39 je bilo krmljenje suho. Na osmih kmetijah imajo živali na voljo tudi voluminozno krmo, ki jo polagajo direktno v korito ali na tla kot nastil.

Material za zaposlitev je bil različen. Od 28 rej, ki so odgovorile na vprašanje, na 12 kmetijah niso uporabljali ničesar, v osmih rejah pa voluminozno krmo ali slamo (slika 3, A). Viseče

verige ali vrvi, PVC predmeti, les, žoga so bili uporabljeni na posameznih kmetijah. Glede na pravilnik (ULRS, 2010) morajo imeti vse kategorije prašičev na voljo ustrezen material za zadostitev svojih etoloških potreb.

Slika 3: Ureditev čakališča

V čakališču so prevladovala polna tla in betonske rešetke (slika 3, B). Kot smo že omenili je bilo v šestih rejah pripustišče in čakališče skupno. Na polovici preostalih kmetij so imele svinje v čakališču urejen tudi izpust. Tla v izpustu so bila v 63 % betonske rešetke, v 21 % polna, preostale pa kombinacija polnih tal in betonskih rešetk.

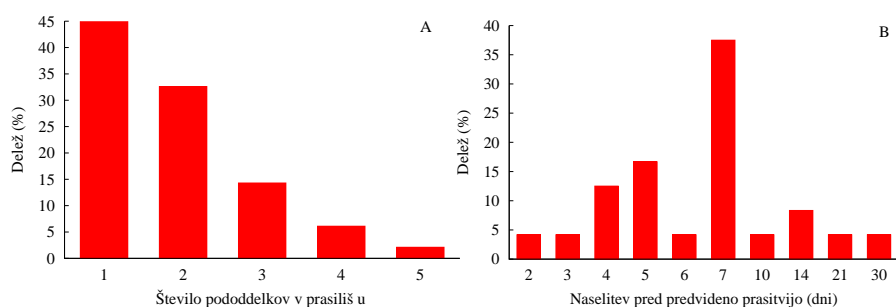
5.4.3 Prasilišče

Prasilišče je bilo razdeljeno na ločene pododelke na dobri polovici kmetij (slika 4, A), kar bi pri oblikovanju skupin po odstavitvi ali v čakališču omogočilo naseljevanje po metodi "hkrati noter - hkrati ven". V vseh kotcih so bile prasiatvene košare. Od 18 prašičerejcev, ki so odgovorili na to vprašanje, so le štirje rejci prasiatveni kotec pred naselitvijo očistili, oprali in razkužili. Več kot tretjina rejcev je svinje v prasilišče preselila 7 dni pred prasiatvijo (slika 4, B). Od 24 rejcev, ki so odgovorili na to vprašanje, je pet rejcev svinje v prasilišče naselilo prej, kljub temu, da so svinje lahko v prasilišče uhlevljene največ 7 dni pred pričakovano prasiatvijo (ULRS, 2010).

Svinjam in pujskom so krmili suho krmo v dveh obrokih dnevno. Le na eni reji od 15-ih so jih krmili trikrat dnevno. Pri svinjah so prevladovala korita, medtem ko so pri pujskih uporabljali tako korita kot manjše okrogle krmilnike. Krmljenje je bilo povečini ročno, na eni izmed kmetij pa je bilo ročno tudi napajanje. V prasilišču je živali priporočljivo krmiti večkrat dnevno, ker se s tem poveča ješčnost in prepreči plesnjenje krme. V laktaciji mora svinja zaužiti 1.5 kg + dodatno 0.5 kg krme na pujska.

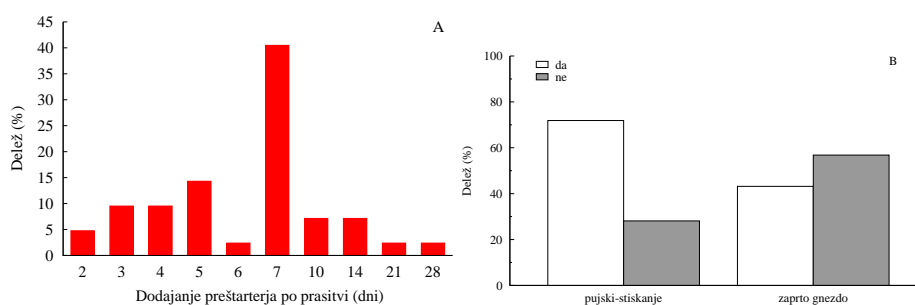
Pujskom so na dobrih 40 % kmetij začeli dodajati preštarter pred 7. dnevno starosti, na 40 % 7. dan po rojstvu, na preostalih kmetijah pa kasneje (slika 5, A). Pujskom ga je potrebno začeti dodajati pri starosti 7 dni v manjših količinah večkrat dnevno, medtem ko mora biti voda dostopna od rojstva dalje.

Svinje in pujski v prasilišču imajo različne zahteve glede temperature. Temperaturno ugodje za obe kategoriji je možno doseči z zaprtimi gnezdi. Zaprta gnezda so bila na manj kot polovici rej (slika 5, B). Za ogrevanje gnezda so na polovici kmetij uporabljali infrardečo žarnico, na četrtini grelno ploščo, na ostalih rejah pa kombinacijo obeh omenjenih. Optimalna temperatura v prasilišču pujske po sesanju "prisili", da se vrnejo v gnezdo, s čimer se zmanjša možnost poleganja, pri zaprtih gnezdih pa je manjši tudi strošek za energijo.

Slika 4: Ureditev (A) in naselitev prasilišča (B) na kmetijah

Temperatura v prasilišču je na 16 kmetijah variirala med 15.0 in 29.5°C. Najpogosteje oz. na štirih rejah je bilo v prasilišču 20.0°C. Idealno temperaturno območje za svinje je med 15 in 25°C, pri uporabi nastila pa manj kot 15°C. Če je v prasilišču prevroče se svinjam zmanjša apetit, posledično je tako tudi mlečnost manjša. Primerno temperaturo lahko presodimo že z opazovanjem. Če svinje pospešeno dihajo in nimajo apetita, je prevroče. Pujski se ne zadržujejo v ogrevanem gnezdu, ko je vroče, če pa jih zebe, se stiskajo. Ob ogledu so pujski ležali eden na drugem v devetih rejah (slika 5, B). Primerna temperatura za pujske se s 33°C ob pravitvi zniža na 22°C ob odstavitvi.

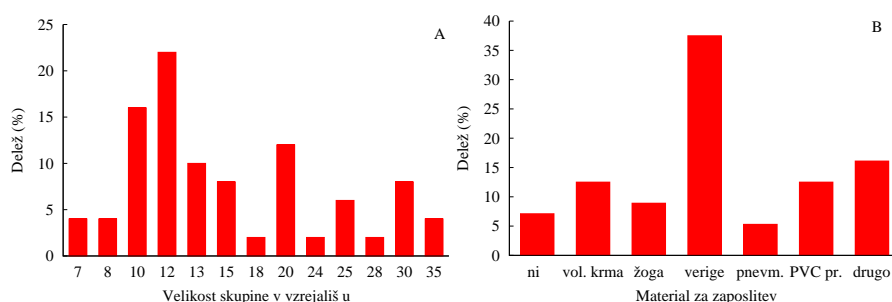

Slika 5: Krmljenje (A) in temperaturno ugodje (B) pujskov v prasilišču

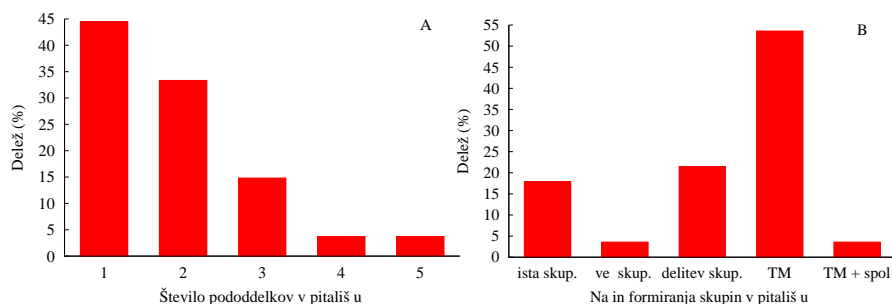
5.4.4 Vzrejališče in pitališče

Na večini rej so vzrejališče naseljevali kontinuirano. Skupine tekačev so bile običajno (50 %) oblikovane iz enega gnezda ali dveh, v 18 % pa je bil odločujoč kriterij tudi telesna masa. Najpogostejše število stojišč v posameznem kotcu v vzrejališču je bilo 12, največje skupine pa štejejo 35 tekačev (slika 6, A). Od 36 rejcev so agresivnost v vzrejališču beležili štirje rejci. V 60 % rej so agresijo ocenili kot nizko, visoko stopnjo agresije pa so opazili v dveh rejah. Pregrade v kotcih, ki tekačem omogočajo lažji pobeg, so bile v šestih rejah. V štirih rejah v vzrejališču ni bilo materiala za zaposlitev (slika 6, B). Na ostalih rejah so najpogosteje uporabili viseče verige, medtem ko so bili voluminozna krma in PVC predmeti uporabljeni v enakem deležu.

Gospodarnost vzreje je povezana s trajanjem vzreje, izgub tekačev in porabe krme. Od 14 rejcev, ki so odgovorili na to vprašanje, jih je izgube beležilo osem, dva od njih pa sta spremljala tudi vzroke zanje. Spremljanje preostalih rezultatov vzreje (starost in masa ob naselitvi ter izselitvi) na slovenskih kmetijah ni rutinsko opravilo. Predlagali smo vpeljavo dokumentov za spremljanje skupin v vzreji (Urancar in sod., 2012). Z boljšo proizvodnostjo se bo zmanjšalo trajanje vzreje, posledično je potrebno manjše število stojišč.

Slika 6: Velikost skupine (A) in material za zaposlitev (B) v vzrejališču

Slika 7: Število pododdelkov (A) in način formiranja skupin (B) v pitališču

Od vseh kmetij, ki smo jih zajeli, na 17-ih niso imeli pitališča. Od ostalih rej je bilo na dobri polovici kmetij pitališče razdeljeno na ločene pododdelke (slika 7, A). Le v dveh rejah so naseljevali po metodi "hkrati noter - hkrati ven", medtem ko je v preostalih prevladovalo kontinuirano naseljevanje in izseljevanje. V 25 % rej so imeli pitanci urejen tudi izpust. Glavni dejavnik pri oblikovanju skupin v pitališču je bil telesna masa (slika 7, B). Skoraj na petini kmetij je pitanje nadaljevala skupina v isti sestavi, kot je bila v vzrejališču, na petini kmetij pa so skupino v pitanju razdelili.

5.5 Zaključki

Prašičerejski hlevi so bili različno urejeni. Zaradi postopne adaptacije in dograjevanja hlevov so bile v posamezni reji uporabljene različne tehnologije, ponekod niso bili izpolnjene niti minimalne zahteve. Produktivnost ljudi in prašičev lahko povečamo že z izboljšanjem pogojev v hlevu: primerno količino in sestavo krme, oskrbo z vodo, primerno temperaturo in osvetljenostjo, dovolj prostora na žival, ureditvijo kotcev (možnost umika v skupinskih kotcih, pregrade med krmilnimi mesti, material za zaposlitev ...).

5.6 Viri

- Flisar T., Malovrh Š., Kovač M. 2014. Primerjava minimalnih zahtev za rejo prašičev izbranih članic EU. Spremljanje proizvodnosti prašičev, IX. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, 83–93.
- Golar Oven I., Valenčak Z. 2014. Biovarnost v reji prašičev. Spremljanje proizvodnosti prašičev, IX. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, 95–101.
- Jevšinek Skok D., Žemva M., Malovrh Š., Kovač M. 2014. Odnos rejcev do prašičereje. Spremljanje proizvodnosti prašičev, IX. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, 41–48.
- Kovač M., Malovrh Š. (ur.) 2009. Katalog plemenskih merjascev na osemenjevalnih središčih 2009. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, biometrijo in selekcijo, Domžale: 94 str.
- ULRS 2010. Pravilnik o zaščiti rejnih živali. Ur.l. RS št. 51/2010, 28.06.2010: 7592–7600.
- Urankar J., Malovrh Š., Kovač M. 2012. Skupinsko spremljanje prireje tekačev in pitancev. Spremljanje proizvodnosti prašičev, VIII. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, 103–116.